

Kovács Ábrahám

HITVALLÓ VEZÉRFONÁL

Fekete Károly: *A Barmeni Teológiai Nyilatkozat. Vezérfonal a dokumentum tanulmányozásához*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2009, 164 oldal

A 20. század a diktatúrák korszakaként vonult be az európai történelembe. A keresztyénség évszázadokon áthúzódó, egyedül uralkodó voltát két új modern világnézet helyettesítette: a nemzetiszocializmus és a kommunizmus. Nem kérdés, hogy az állammal való összefonódása révén Nagy Konstantin után a keresztyénség maga is az Evangéliummal ellentétes irányba fejlődött. Jézus számtalan formában buzdította az őt követőket, hogy életükben Isten országának megélésére és létrehozására törekedjenek. Azonban figyelmeztetett is, nehogy abba a tévhitbe essenek, mely szerint az Ő királysága itt e földön létrehozható, megvalósítható abban az értelemben, hogy a szeretet, a békesség és az öröm, a paradicsomi állapot teljes mértékben létrehozható lenne itt a földön minden egyes ember számára.

A keresztyénség mint kultúrtörténeti jelenség sokszor elcsúszott e téren és komoly hibákat követett el, Jézus tanításait megannyiszor félreértve. És szomorúan be kell vallanunk, azokkal nem egyszer szemben is állt. Az egyháznak az evangéliumi útról való letérése váltotta ki részben a felvilágosodás kora óta jelentkező kritikákat, amelyek aztán számos formában jelentek meg. Ezek egyik „gyümölcse” a kommunizmus, amelynek ideológiai gyökere, a nyíltan ateista marxizmus határozottan elvetette a zsidó-keresztyén hagyományt, és önmaga vált valláspótlékká a 20. században. Egy századdal a marxizmus színrelépése után hasonlóan valláspótlékká vált a németországi nemzetiszocializmus is, amely az államot és az egyházat olyan mértékben összekeverte, hogy a kettő azonosítását mindenképp elfogadhatónak, sőt jónak tartotta. Sajnos, mint említettük, magának a keresztyénségnek a története is szolgáltatott erre rossz példát. A náci Németországban a protestáns egyházakban kibontakozódó *Deutsche Christen* mozgalom az egyház tanítását igyekezett összehangolni a kor hivatalos ideológiájával, különösen Hitler uralomra jutása után. Számos lelkész és teológus igyekezett a nemzetiszocializmus ideológiájához hozzáigazítani az Evangélium merőben eltérő üzenetét. A világmegváltó új ideológia, az apokaliptikus új messiási személy, a földi béke és jólét, azaz a Paradicsom teljes mértékű megvalósíthatóságának ígérete hatalmas tömegeket befolyásolt egy kirekesztő, faji alapra épülő egységben. A birodalom protestáns lelkészeinek nagy része nagyon hamar a nácivá váló Németország kiszolgálója lett.

E folyamattal szemben emelték fel a hangjukat a *Barmeni Hitvalló Nyilatkozatot* megfogalmazó lelkészek, laikusok és teológiai tanárok 1934-ben. Fekete Károlynak e barme-

ni hitvallást bemutató és elemző írása ennek a szép, biblikus kiállításnak állított emléket megjelentetésének 75. évfordulóján. Az egyház létét a hitvallás szerint a Jézus Krisztusban az embereknek adott örömhír hirdetése határozza meg. Minden kompromisszum, amely kortárs világnézeteknek hódol, Istentől való eltávolodásunkat eredményezi. A könyvben Fekete Károly bemutatja, milyen kontextusban és hogyan jött létre a hitvalló nyilatkozat a hitleri Németországban. Rávilágít arra is, hogy a hitvallás szövegezői, Barth Károly, Martin Niemöller és a többiek már a nácik hatalomra jutásának kezdeti időszakában észrevették a kortárs ideológia hamis messianizmusát és üzenetét. Leszögezték: nem lehet más Krisztusnak szolgálni, csak az igazi messiásnak, Jézus Krisztusnak.

A könyv először röviden bemutatja a hitvalló zsinat történeti háttérét. Ezt követi a hat pontból álló rövid hitvallás, amelyet a szerző Török István fordításában közöl. A könyv fő része az egyes tételek felépítésének és szövegének teológiai elemzése. A szerző a hitvallási irat mind a hat tételéhez egy-egy magyarázatos részt kapcsol. Imponáló a magyarázat felépítésének szerkezete: elsőként egy világos és a laikus számára is jól érthető igei alapvetéssel találkozunk az olvasó, majd ezt követi a teológiai érvelés. A harmadik rész a bibliai ige alapján kifejtett teológiai állásfoglalásokat mint visszautasításokat mutatja be. Végül pedig a szerző levonja a hitvallási tételekből adódó következtetéseket. Ez a négyes egység megjelenik mind a hat részben, amelyek az egyes tételeket magyarázzák.

Az első tétel Jézus Krisztusról mint Isten egyetlen Igéjéről beszél. Krisztus igazsága fölé „senki és semmi más esemény, hatalom, személy és igazság nem helyezhető” (50). Ez alapján kritizálja Barth a brunneri természeti teológia gondolatát, és egyúttal elutasítja a nemzetiszocialista ideológia azon törekvését, hogy magát „Krisztus királyi székébe” helyezze (54). Fekete Károly Török Istvánt idézi, aki szerint ha a teológia történetfilozófiába siklik át, könnyen politikai rajongásba torkollhat. Fekete rámutat, hogy a szekuláris ideológiákra az ember csak kategorikus nemet mondhat, míg szabadon és önkéntesen igenlő választ adhat Isten Igéjére, amely Jézus Krisztusban közöttünk megjelent (56).

A második tétel éle a Krisztuson kívüli más hatáskörök elutasítása ellen irányult. A hitvallás szerzői és aláírói nyíltan szembefordultak a nemzetiszocialista állammal, amely az egész emberre és a társadalom teljes területére kizárólagos igejnyt tartott (60). Ezzel szemben áll a hitvallás második tételének üzenete, amely szerint „nem lehet Krisztus uralkodása alól kivonni bármit is” az életünkben (65).

A harmadik tétel határozottan kimondja: „elvetjük azt a hamis tanítást, hogy az egyház üzenetének és rendjének alakját saját tetszésére, vagy a mindenkor uralkodó világnézeti és politikai meggyőződés változására bízhatná” (69). Fekete Károly szépen és világosan kifejti azt a barthi tételt, amely szerint az egyház nem kívánhat megfelelni semmilyen külső – az adott konkrét történelmi helyzetben nemzetiszocialista – elvárásnak. Ugyanakkor a belső kettős veszélyre, a szekularizációra és az öndicsőítés veszélyére is oda kell figyelnie (77–78).

A következő tétel a keresztyén szolgálatról, a „másokért élésről” szól (81). A krisztusi egyházban nem lehet alá- és fölérendelés, csak az egymásért élő szolgálat. A hitvallás itt kifejezetten az ellen irányult, hogy a birodalmi püspökké kinevezett Ludwig Müller elkezdte a lutheránus, református és uniált egyházakat „egységes szellemiségű, a hitleri politikát támogató, birodalmi egyházzá szervezni” (86). Érdemes megszívlelni a szerző által idézett figyelmeztetést Wilhelm Nieseltől: „nemcsak római klerikalizmus van, hanem református is, nemcsak ott van pap uralom, hanem a mi táborunkban is” (87). Az ilyen mondatokban mutatkozik meg a hitvallási tételek örökérvényű igazsága, mely bár egy adott korszakban, adott történésekkel szemben nyilatkozik meg, de a belőle fakadó teológiai következtetések minden egyes kor jelenében hatnak.

Az ötödik tétel az lPt 2,17-re alapul: „az Istent féljétek, a királyt tiszteljétek”. Ez a bibliai alapvetés igehelye. A Barmenben tartózkodó hitvalló zsinati tagok elvetették a nemzetiszocializmus emberi életet totálisan befolyásolni kívánó törekvését. Tiltakoztak az állam és az egyház egybemosása és azonosítása ellen. A szerző ebben a fejezetben nagyon szépen kibontja, miként is kellene megvalósulnia ehelyett állam és egyház „munkamegosztásnak”. A hittétel elemzésének egyik legizgalmasabb mondanivalója az imádságról vallott gondolatmenet. A keresztyén embernek imádkoznia kell a feljebbvalókért, „mert ők aztán igazán imádságra szorulók!” Nem meghunyászkodás ez – érvel Fekete –, hanem annak a megvallása, „hogy a hatalmat gyakorlók sem mindenhatók, és fölöttük is létezik, él és uralkodik az »uraknak Ura és királyoknak Királya!«” (94)

Végül a hatodik hittétel kibontása következik, ahol az Ige szabadságának gondolatát járja körül a szerző. Krisztus üzenetének hirdetése az igehirdetés és a sákramentumok által valósul meg. A *Visszautasítás* című rész kritikusan figyelmezteti a gyülekezetet, hogy az egyház nem használhatja önkényes célra az igehirdetést, ahogy az a hitleri német állam elvárta (118). Roppant találó a szerző azon megállapítása, hogy a *Sola scriptura* (egyedül a Szentírás) elvéhez ragaszkodás nem ad biztosítékot az Evangélium meghamisítása ellen (121). Való igaz, hogy minden egyes korban a teológusnak – de az egyetemes papság elve alapján elmondhatjuk: minden hívőnek – újra és újra meg kell fogalmaznia, mit jelent Isten Igéje.

A kötetet két magyar vonatkozású írás zárja, melyek témájukat tekintve kapcsolódnak a *Barmeni Hitvalló Nyilatkozathoz*. Az első szöveg ifjabb Varga Zsigmond debreceni lelkész-mártír élettörténetét mutatja be a guseni koncentrációs táborban bekövetkezett haláláig, aki az uralkodó politikai messianizmussal szemben állva egyedül Jézus Krisztusba mint igaz Messiásba vetette hitét. Az utána következő írás érdekessége, hogy a 20. század másik nagy romboló világnézetével, az embertelen kommunizmussal szembeforduló hitvalló nyilatkozatot mutatja be, amelyet magyar református lelkészek fogalmaztak meg 1955-ben. Ez valójában csak szöveggözlés. Az olvasó örömmel vette volna a két kapcsolódó téma szorosabb összekötését a barmeni hitvallással, amely még teljesebb egészé formálhatta volna ezt a felsőoktatásban is nagyon jól használható könyvet. Hiszen roppant értékes eleme a kötetnek, hogy egymás mellé állította a két szélsőséges

világnézetet, melyek Krisztus messiási uralma helyett politikai messianizmust, hamis világbékét ígértek. A barmeni hitvallás elemzése és a Fekete Károly által kifejtett következtetések megszívlelendők a mai hitvalló ember számára is, amikor az egyházzal rokon-szenvező kormány van hatalmon, és fennáll annak a kísértése, hogy az állam és az egyház határait nem sikerül tisztán látnunk.

Korpusz